

או פחות קרקע בשיעור שראוי לזריעת רובע הקב ביחס לשטח שראוי לזריעת סאה, דהיינו שלשים רבעי הקב ביחס לבית כור [אחד חלקי עשרים וארבע], נתקיים המקח, והלוקח אינו צריך להחזיר או לנכות מהתשלום. ואם היה שם יותר משיעור של רובע לסאה, מחזירים הלוקח או המוכר את ההפרש.

דתני רבין בר רב נחמן: לא את המותר על רובע לסאה בלבד הוא מחזיר, אלא את כל הרבעין כולו, את כל שלשים הרבעים של בית כור הוא מחזיר.

אלמא, היכא רבעי אהדורי במקום שצריך להחזיר, כולה מהדר. מחזירים את הכל.

וראיה לרב הונא, שאמר אם נמצאה פסולת יותר מרובע משלם המוכר את הכל.⁽⁵¹⁾

ודחינן: **הכי השתא!התם, שמקודם אמר לו צא-א** "בית כור אני מוכר לך", שמשמע דוקא, לא פחות ולא יותר, ורק אחר כך "הן חסר הן יתיר" אמר ליה, הלכך הועיל גם כן מה שאמר בתחילה "בית כור" שרק על רובע הוא מוחל, כי מיהו, רביע, לא השיב. אבל

פסולת רק בגמר העבירה ולא בשעת העבירה עצמה, אך לענין נאמנות עדים צריך שתהא להם חזקת כשרות, שזה כל יסוד נאמנותם, שלא נחשדו להעיד שקר ולעבור ב"לא תענה". וכאן, אי אפשר לומר שיש להעדים חזקת כשרות, שהרי ממה נפשך עשו בשעת חתימה עבירה אחת. שאם הגידו שקר ולא היתה בכלל הלוואה של רבית, עברו בלאו של "לא תענה" שהעידו שקר, ואם עדותן אמת, הרי עברו בלאו של "לא תשימון". ולכן אי אפשר לקבל עדות זו שהרי אין להם חזקת כשרות.

51. הראיה למאן דאמר דינא, שבשניהם הוא אותו הטעם, שאדם מוחל על רובע, ואם יש שם יותר מרובע, שהוא דבר חשוב, אינו מוחל כלל. רשב"ם.

גם התוס' כתבו כן שלמאן דאמר קנסא אינו דומה לשם שאין שייך לקנוס את הלוקח שהרי לא ידע מה מדת הקרקע שמכר לו. תוס' ד"ה דתני.

והריטב"א כתב שגם למאן דאמר קנסא הראיה היא מהיכן שהמוכר נתן לו פחות קרקע, שהוא ודאי יודע את מידת השדה שלו, ונתכוון

שהחתימה על שטר של רבית היא עצמה נקראת שומא של רבית, ולכן כל שהמלוה והלוה עוברים על "לא תשימון", הוא הדין שהעדים עוברים על "לא תשימון". ומכיון שהגמרא אומרת שמשעת כתיבה עבד ליה שומא לגבי המלוה והלוה, הוא הדין לגבי העדים.

ובקצות החשן [נב] מתרץ את קושיית התוס', האיך גובים את הקרן על ידי שטר זה שעדיו פסולים, על פי הר"ן בחולין בפרק ראשון בסוגיא דהשוחט בשבת שחיטתו כשרה. שהקשו התוס' שם, הרי השוחט נעשה מומר לחלל שבתות ושחיטתו פסולה. ותירץ הר"ן, כיון שאינו נעשה מומר רק בגמר השחיטה, אין שם מומר עליו אלא רק מאותה שחיטה ואילך. אבל לאותה שחיטה עדיין הוא כשר. והוא הדין בשטר שיש בו רבית, אף על פי שהעדים נפסלין מחמת עדותם בו, מכל מקום, לעדות זו עצמה שהם נפסלין מחמתה הם עדיין כשרים, מאחר שרק בגמר החתימה הם נפסלים, ורק לעדות אחרת מכאן ואילך הם נפסלים.

וכתב הקהלות יעקב שם, שדעת התוס' שלא תירצו כן, היא משום שיש טעם נוסף לפסול את העדות, שאמנם על העדים עצמם לא חל שם

ב. אם היה יותר משתות, בטל המקח.

ג. אם היה שתות, קנה, המקח קיים, ומחזיר המאנה את האונאה.

ומדייקת הגמרא: אמאי בשתות מחזיר את כל האונאה? ליהדר, יחזיר רק עד שישאר פחות משתות, שהרי פחות משתות מוחלים האנשים, ונמצא שהאונאה היא רק אותו משהו שמשלים לשתות, ויחזיר רק אותו משהו.⁽⁵⁴⁾

אלא שמע מינה, כל היכי דבעי לאהדורי, בכל מקום שצריך להחזיר, כולה מהדר. מחזירים את הכל.

וראיה לרב הונא, שהמוכר מחזיר את כל הפסולת, אם היה יותר מרובע.

ודחינן: הכי השתא?! התם, מעיקרא שזה בשוה אמר ליה. המוכר דיבר עם הלוקח שהוא מוכר לו את החפץ בשווי האמיתי,

יתר מרביע, שהוא חשיב, אינו מוחל כלל.⁽⁵²⁾ דכיון שחזי ליה לאיצטרופי בתשעת קבין, שראוי הוא, לכך שאם יצטרפו יחד הרבה רבעים, יגיעו לשטח של זריעת תשעה קבין שהוא שיעור חשוב. הלכך הויא לה גם עתה ארעא חשיבתא באפי נפשא, שדה חשובה בפני עצמה, והדרא. והלוקח חייב להחזיר את כל העודף על בית כור.

אבל לגבי רובע פסולת, שאין צריך שהמוכר יפרש, אלא גם מסתמא הוי מחילה ברובע פסולת מפני שהוא שכיח שיהא רובע פסולת, הלכך גם כשנמצא יותר מרובע יחזיר המוכר רק את היותר מרובע, כי על הרובע מוחל הלוקח.⁽⁵³⁾

תא שמע מהא דתניא במסכת בבא מציעא [ב]: האונאה במקח וממכר כך דינה:

א. אם היתה האונאה במחיר פחות משתות [שישית], נקנה מקח לגמרי, ואין מחזירים את האונאה, משום שדרך בני אדם למחול עליו.

להונות את הלוקח. ולכן קונים אותו על הכל.

52. הרש"ש מוחק מכאן עד "באפי נפשא". וראה ריטב"א שמפרש הענין. וראה עוד בעליות רבינו יונה.

53. כך מפרש הרשב"ם. והריטב"א מפרש, שהחילוק הוא, שלגבי פירות הדבר תלוי בשכיחות הפסולת ובטירחת הניפוץ, אבל שם, כשאמר לו "הן חסר או יתר", לכאורה היה לנו לומר שאפילו פחת או הותר הרבה נתקיים המקח, שהרי כך התנה, שבכל אופן שיהיה יתקיים המקח. אלא שחכמים אמרו שהלשון אינו משמע אפילו בחסרון או יתרון מרובה, אלא

רק כאשר החסרון או היתר הוא דבר שאינו חשוב. לכן, כשהוא יותר מרובע, נעשה הכל חשוב, וצריך להחזיר לו הכל, שזה כאילו פירש לו שעל מעט אינו מקפיד, ועל הרבה הוא מקפיד.

וראה ברשב"ם וריטב"א שפירשו הסוגיא גם לפי המאן דאמר בפרק בית כור שאפילו אמר לו רק "בית כור אני מוכר לך", כאילו אמר לו "הן חסר הן יתר", ועד רובע נתקיים המקח.

54. הרשב"ם מוסיף, שגם ביתר משתות קשה, שיחזיר עד שיהא פחות משתות [וכן מוכח מתירוץ הגמרא שהזכירה גם את היתר משתות]. והרש"ש מקשה שביתר משתות הוא ביטול

בוריות למאה, **מגלגלין עליו** על הפועל **את הכל**, שהוא חייב לנטוע אילנות חדשים במקום כל האילנות הבוריות, ולא די שיטע רק אילן אחד במקום האילן האחד עשר, משום שעל כמות כה גדולה של בוריות אין בעל השדה מוחל.

וראיה לרב הונא, שהמוכר חייב לשלם את כל הפסולת שנמצאה בפירות.

ודחינן: **אמר רב הונא בריה דרב יהושע:** בשדה, **כל יתר מכאן**, מעשר בוריות למאה, הוא נחשב כשדה שלם בפני עצמו, וביחס לאותה שדה, **כבא ליטע מתחלה דמי**. כאילו עדיין לא נטע ממנה כלום, ורק עכשיו הוא מתחיל לנטוע אותה. הלכך הוא צריך לנטוע את כל האחד עשר אילנות. מה שאין כן בפסולת, שאפילו יותר מרובע אין לו חשיבות בפני עצמו, שהרי אינו ניכר לעינים, ולכן אפשר לומר שהלוקח מוחל על הרובע, ורק את היותר מרובע צריך המוכר לשלם לו.⁽⁵⁶⁾

שנינו במשנה: המוכר לחברו **מרתף של יין** מקבל עליו עשר קוססות למאה.

והוינן בה: **היכי דמי?** איך מדובר, באיזה לשון אמר לו המוכר?

ורק על דעת כן הסכים הלוקח. ולכן, מן הדין היה שאפילו פחות משתות יחזיר המוכר. **מיהו, פחות משתות, לא ידיעה במנה**,⁽⁵⁵⁾ כיון שהאונאה אינה ניכרת בפחות משתות, ונראה כאילו זהו שוויו האמיתי, ולכן **מחיל איניש**. אבל **שתות, ידיעה**, האונאה ניכרת, **ולא מחיל איניש כלל**, גם לא על הפחות משתות, ולכן הוא צריך להחזיר לו את הכל. וכן **ביתר משתות, מקח טעות הוא, ובטל המקח**.

מה שאין כן בתערובת פסולת בפירות, מאחר והדבר שכיח שיהא שם רובע פסולת לסאה, יתכן לומר שתמיד הלוקח מוחל על הרובע, אפילו אם נמצא שם יותר. ורק את היותר מרובע צריך המוכר להחזיר.

תא שמע מהא דתניא: **המקבל שדה מחבירו ליטע**, פועל שקיבל שדה מבעל הבית ששכרו לטעת את כולה עצים, **הרי זה מקבל עליו עשר בוריות למאה**. בעל השדה מקבל עליו עשר אילנות שאינם עושים פירות מתוך מאה, שעד השיעור הזה לא יחוייב הפועל לטעת אילנות אחרים במקומם, לפי שהדרך הוא להיות כן באילנות, ובעל השדה מוחל על כך.

ואם היו שם יותר **מכאן**, כגון אחד עשר

מקח, ואין בו חזרת אונאה כלל.

55. הרש"ש מוחק תיבת "במנה". ובהגהות מבעל תפארת ישראל גרס "במנא" שכן הוא בדפוס ישן. והיינו בכלי שפחות משתות לא ניכר בתוך הכלי. והיעב"ץ גורס "כמה".

56. כך מפרש הרשב"ם. והתוס' מפרשים שזה

ודאי שלכתחילה אין לו לנטוע אפילו עץ אחד שידוע שהוא גרוע ואינו נותן פירות, וגם אם נטע כל השדה ונדע לו כל זמן שהוא עסוק במלאכתו שאחד מהם גרוע, חייב לעוקרו וליטע אחר תחתיו. הלכך כיון שנטע יותר מעשר גרועים, והוא חייב לעקור לפחות אחד מהם, ואפילו נודע לו על כך לאחר זמן רב, הרי הוא

אי דאמר ליה "מרתף של יין" סתם, ולא אמר לו איזה מרתף, קשיא. וכפי שיבואר.

אי דאמר ליה "מרתף זה של יין", קשיא. וכפי שיבואר.

ומבאר הגמרא את הקושיות:

אי דאמר ליה "מרתף זה", קשיא, שהרי שנינו בבביתא את כל האופנים הללו, ובכולם הדין שונה מהנאמר במשנה.

דתניא: האומר לחבירו: מרתף של יין אני מוכר לך; נותן לו יין שכולו יפה, שסתם יין משמע יין טוב.

ואילו משנתנו אומרת שהלוקח מקבל עליו עשר קוססות למאה! (57)

וכן אומרת הברייתא: אם אמר לו: מרתף זה של יין אני מוכר לך; נותן לו יין הנמכר בחנות. כלומר היין הגרוע ביותר שנמכר בחנות, (58) דהיינו אפילו כל החביות

קוססות. לפי שמרתף זה של יין משמע כמו שהוא, ובלבד שיהא עליו שם יין. (59)

ואילו משנתנו אומרת שהלוקח מקבל עליו רק עשר קוססות למאה!

וממשיכה הברייתא: ואם אמר לו: מרתף זה אני מוכר לך! אפילו כולו חומץ, הגיעו. כי "מרתף זה" משמע כמו שהוא, ואפילו אינו יין.

ואילו משנתנו אומרת שהכל צריך להיות יין.

ומתריצין: לעולם המשנה מדברת דאמר ליה: מרתף של יין סתם. ולא קשיא מהברייתא, שגם הברייתא סוברת כהמשנה, ותני ברישא דברייתא, במרתף של יין סתם, "ומקבל עליו עשר קוססות למאה", משום שהדרך להיות כן, והלוקח מוחל. (60)

ומקשינן: וכי ב"מרתף של יין סתם", מי מקבל עליו הלוקח עשר קוססות למאה?

כאילו עדיין לא גמר את המלאכה, וכבא ליטע מתחלה דמי, שאז כאמור הוא צריך ליטע מחדש אפילו עץ אחד. תוס' ד"ה כל.

57. ואינו דומה לרובע טנופת לסאה ועשר מתולעות למאה תאנים, שגם בסתם מקבל עליו, לפי שאינם חשובים וגם שכיח בהם יותר פסולת. אבל חביות יין, דבר גדול הוא כל חבית בפני עצמה, וגם לא שכיח כל כך שיהא יין גרוע, הלכך אינו מקבל עליו כלל. רשב"ם.

58. כך מפרש הרשב"ם. ורבינו גרשום מפרש, שלפעמים יש לבעל הבית יין גרוע שאינו יכול למוכרו בבית, ונותנו לחנוני שימכרנו בשוק היכן שמצויים פועלים ועוברי דרכים שאינם מבקשים יין כל כך טוב.

59. לקמן בסוגיא מבואר שייך הנמכר בחנות הוא יין שהתחיל להחמיץ וריחו כבר חומץ וטעמו עדיין יין. ונחלקו שם בגמרא ביין זה האם דינו כייין או כחומץ.

וכתבו התוס', שאפילו למאן דאמר שדינו כחומץ, זה רק לענין ברכה ומעשרות. אבל במקח וממכר, הולכים אחר לשון בני אדם שקוראים לו יין. תוס' ד"ה נותן.

60. כתב הרשב"א, שאינו מחסר הברייתא אלא שמפרש שזו הכוונה. שכלפי מה שאמרו במרתף זה של יין שנותן לו יין הנמכר בחנות, ובמרתף זה אפילו כולו חומץ הגיעו, קאמר שבמרתף של יין נותן לו יין שכולו יפה, ולא כולו ממש, אלא כדרך האוצרות שכולו יפה, אלא שעל פי רוב יש